UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

ELS PLANTEJAMENTS DEL SISTEMA EDUCATIU ALS INICIS DE L'ESPANYA LIBERAL. (1833-1857).

TOM - I

BARTOMEU MULET TROBAT

PALMA, JULIOL-1989

respectar la privatització de l'Educació. Amb aquest fenomen es consolidaria el model dicotòmic d'Escola Estatal- Escola Privada.

La uniformització des del control estatal significaria la simplificació del proces de castellanització, tant en un sentit de paulatina culturalització castellana, i per tant el sistema educatiu liberal seria un element més d'aculturació dels pobles de parla no castellana, com en el sentit de facilitar el cami a la paulatina utilització de la llengua castellana, no tan sols en el sistema escolar, sinó també a altres indrets de la vida oficial, consolidant-se el desenvolupament de la castellanització a la vida quotidiana.

Aquesta aculturació de les terres de parla catalana, basca, gallega a traves de l'escola significava l'intent d'urbanització cultural, urbanitzant culturalment especialment les zones rurals a traves dels mestres que es formaven a les Escoles Normals Provincials, que seria a la llarga un canal més de la societat contemporània per a deculturitzar les zones rurals.

També es volia aconseguir la institucionalització de l'Educació, i aquesta partia, basicament, de la concepció educativa, entre altres, de la idea divulgada per Pablo Montesino és que la millor educació és la que integra: l'Educació Moral, Física i Intel.lectual.

Però també pretenc aclarir que la realitat educativa i escolar no contemplava aquests aspectes de l'Educació, sinó

que es potenciava la formació intel.lectual per damunt les altres, però amb la corresponent reproducció d'esquemes morals.

La reivindicació de la gratüitat escolar va resultar molt restringida, tant a nivell de lagislació, com a nivell pràctic. Encara que es reivindica la gratüitat i la obligatorietat, i com un element contructor de l'estat, si no recordar a Gil de Zárate, ni una ni l'altra s'aconsegueixen.

L'intent d'implantació d'uns mètodes com els de Pestalozzi i el de Bell-Lancaster (Mutu), cauen paulatinament en descredit per no acabar-se de adaptar a les exigències i possibilitats que el Sistema Escolar anava generant.

A partir del Pla Pidal-Gil de Zàrate (1845) s'accentua el pensament legal d'uniformització, secularització i centralització, però s'abandonava definitivament al gratuïtat i es pretenia sotmetre a un més gran control l'Ensenyança privada amb una normativa restrictiva de la llibertat d'ensenyança.

Però també és veritat que es produeix una reacció de l'Església catòlica, Concordat de 1851, que condicionarà el control estatal a l'educació i l'Església recupera part de la seva funció educativa perduda.

Crec que a partir de 1851 es va desenvolupar una intensa reacció del conservadurisme catòlic amb una primera fase que dura fins a 1854, i que legislativament parlant considera que el Pla de 1852 és la seva expresió, i en aquesta fase es consegueix frenar el creixement de l'ensenyança pública i creix l'intervencionisme eclesiàstic. El bienni progressista (1854-

1856) vol significar l'antítesi: retorn de l'Instrucció pública al Ministeri de Foment i a la política restrictiva en relació als Seminaris Conciliars. I s'arriba a la Llei Moyano (1857) que vol esser una síntesi entre els moderats i la Unió Liberal, fuit d'una divisió interna del conjunt del liberalisme.

A més de les idees i plantejaments liberals, en les diferentes versions, s'introduiren altres tipus de pensaments educatius, com el socialisme utòpic (Narcís Monturiol), propostes que dinamitzaren la idea de que la reforma de la societat passava per una millor implantació d'un sistema Educatiu adient al model de societat que cada grup o pensador pretenia.

En resum, es pot pensar, que en línies generals, i a nivell d'hipòtesi, que l'Educació per a molts havia d'esser un element de control social, intrument polític, i això en definitiva des del poder i l'oposició generava conflicte polític.

De totes maneres aquest els plantejaments educatius que s'idearen per a incidir a la Societat i emmotllar-la segons el nou model de convivència, no sempre arribaren a la realitat educativa, o si ho feren va esser de manera molt localitzada, parcialment aplicades.

Aquestes aspectes ens fan pensar en que una cosa eren les idees, la voluntat teòrica d'aconseguir aplicar una nova forma d'entendre l'Educació, i l'altra la pràctica educativa majoritària que no veia els fruits que s'esperava per part dels reformadors, ja que la màquina administrativa i el material humà i tècnic

era molt mal de adequar a les noves exigències que s'intentaven dirigir i controlar des de Madrid a través de les Comissions repectives Provincials, de Partit i Locals, i dels sistema d'Inspecció que s'anaven consolidad.

La majoria d'aquestes hipòtesis de treball són constatables segons els documents consultats, però no sempre s'ha pogut accedir a la documentació que ens hagues agradat consultar en més amplitud. Però també es veritat que per les característiques del treball, caracteritzat per una gran possibilitat de visió panoràmica, les fonts consultades crec que ens han ajudat a completar una investigació, seguint un fil conductor de l'anàlisi duit a terme amb el material disponible, ens encamina a concloure que la verosimilitut de les hipòtesis és bastant factibles, malgrat han d'esser constatades a partir del moment que escric aquestes paraules.

S'han de precisar algunes de les afirmacions fetes a les línies anteriors, ja que es tracta d'aconseguir explicar les hipòtesis anteriorment anunciades, no tan sols ens han de servir per filar una tasca per lograr aclarir tot un procès socio-polític i educacional sinó que ens han d'ajudar a desnvolupar el treball per constatar fins a quin punt aquest a aportat nous elements que en un principi no pareixien possibles, o els autors anteriors no havien fet notar.

A partir d'aquí ens imposam la necessitat de valorar tot el proces duit a terme per comprendre l'evolució que han sofert els meus

plantejaments inicials i forma de veure els aspectes educatius que incidiren a la construcció del sistema educatiu dels liberals en els seus inicis a partir de 1833 a 1857, en perspectiva de futur. També ens ha tocat aclarir qui era el qui realitzava les propostes educatives, amb quines circumstàncies, amb quins objectius, amb quin recolzament comptàvem, i fins a quin punt incidiren a la realitat educativa.

0.6.- Agraïments

El capítol d'agraïments hauria d'esser prou ample perquè una investigació d'aquestes característiques no pot esser tasca d'una sola persona, ja que l'investigador depèn de les fonts i dels qui poden proporcionar aquestes fonts. A més de necessitar la coordinació de persones expertes en la matèria.

En primer lloc és obligat i necessari reconèixer l'aportació duita a terme pel director de la present tesi, el doctor A. J. Colom, que amb la seva orientació flexible ha possibilitat el desenvolupament d'un treball gairebé complicat en la seva realització.

És evident que sense la paciència manifestada pel doctor Colom al decurs d'aquests darrers anys, no hauria estat possible la sistematització d'una tesi que abraça un espai tan ample en el temps (1833-1857) i en la temàtica.

Allò que ha resultat més interessant de les meves converses amb el doctor A. J. Colom ha estat la seva comprensió de les meves reflexions. I reconduir-les cap a una correcta sistematització dins el marc de la investigació.

Un altre agraïment adient a la possibilitat de realització de la tesi és el que he de manifestar al doctor Bernat Sureda per haver-me donat informació directa de temes relacionats amb ella, així com per poder utilitzar la seva pròpia tesi doctoral.

El doctor Bernat Sureda també ha estat una de les persones que m'ha animat a prosseguir en la present investigació, amb les converses que he mantingut amb ell durant els darrers anys.

Des del punt de vista de l'expressió d'ànims i la motivació per accelerar i concloure el treball, he de reconèixer el meu agraïment al doctor Josep Gonzàlez Agàpito, que en les meves visites al departament de Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona, sempre m'ha benrebut.

El procés de la meva formació històrico-educativa ha d'esser agraït al doctor Buenaventura Delgado, que va esser el director de la meva tesi de llicenciatura, i fou la persona que em va introduir a la recerca i recobrament del nostre passat col.lectiu des de l'anàlisi històrico-institucional del sistema educatiu contemporani.

A nivell de col.laboració de les institucions visitades com arxius i biblioteques, he d'expressar la meva gratitud en conjunt,perquè mai no m'han posat inconvenients, tant a les privades com a les públiques.

També cal recordar les persones que d'una manera o l'altra han fet possible que la tasca investigadora no fos avorrida, i al mateix temps tengués una qualitat científica adequada. Entre les persones que aquí vull anomenar, s'hi troben Catalina Bover per haver-me ajudat a ordenar el material i mecanografiar part de la tesi; a Catalina Picornell per aguantar els meus malshumors i corregir errades d'ortografia; així com les seves germanes Francesca, Angels i Carme Picornell; a Guillem Florit

per també haver-me ajudat a ordenar i haver revelat negatius de publicacions periòdiques; a Joan Capellà que també em va ajudar a revelar negatius; a Margalida Bujosa per haver mecanografiat part de la trascripció dels documents de l'apendix documental; a Jaume Oliver i Adrover per haver-me ajudat a corregir errades ortogràfiques i de sintàxis, i a mecanografiar; i a totes les persones que d'alguna manera han sofert els meus estats d'ànim a conseqüència dels nervis, així com a la meva família que ha hagut d'aguantar papers i llibres per tota la casa.

I. INTRODUCCIÓ: CONTEXT SOCIO-POLITIC I CULTURAL. EL PROCÉS CAP A LA REVOLUCIÓ LIBERAL-BURGESA (1833-1857):

I. INTRODUCCIÓ: CONTEXT SOCIO-POLÍTIC I CULTURAL. PROCÉS CAP A LA REVOLUCIO LIBERAL BURGESA. (1833-1857)

Aquest capítol estarà dividit fonamentalment en dos grans apartats que volen diferenciar dues etapes. Divisió que ens ha de servir per situar l'època que ens correspon analitzar, tant des del punt de vista de la Història General com del de la Història de l'Educació.

Un dels problemes que es presenten inicialment és el de col.locar els fets educatius dins les etapes que ens ofereix la història general, amb la suficient coherència, perquè moltes vegades no sabem ben bé si l'educació va a remolc dels fets i dels esdeveniments socials, o si és la que provoca els canvis a la societat en el seu conjunt. Hem de considerar que els que **surten del sistema** educatiu estan més preparats per assimilar i, fins i tot preparar una nova dinàmica social. Aquí se'ns presenta un altre interrogant, situada l'educació al context socio-polític, possibilita el control dels canvis socials per la mentalització que significa? És l'educació la que dinamitza els canvis?

La resposta tampoc no pot esser exacta i provablement sigui relativa, fins i tot haurem d'assumir postures de síntesi explicativa i relativitzar les etapes.

És per aquesta raó que, malgrat les dificultats i la relativitat amb que hem de treballar les ciències humanes i socials, ens hem de decantar per facilitar la sistematització

i classificació dels fenòmens a estudiar, per possibilitar el coneixement de les provables relacions i interrelacions que es produeixen entre els diferents esdeveniments o fets significatius, englobats per les circumstàncies.

Aquesta sistematització o classificació és provable que ens ajudi a comprendre la realitat des del nostre punt de vista i dins un marc teòric que ens ha de fer possible arribar al coneixement científic.

En el cas de determinats fets educatius, socio-políticament parlant ens hem de posar a remolc dels esdeveniments viscuts a la societat com a conseqüència de la determinació que assenyala el seu dinamisme polític. Hem de cercar la lògica de l'evolució històrica amb el punt de vista del pragmatisme investigacional.

Ens cal situar, d'alguna manera, els fets significatius de la història de l'educació dins el sue context històrico-social, polític i cultural per explicar la seva real significació en el conjunt dels esdeveniments que els envoltaren, no tan sols com a part del passat sinó com a configuradors del seu futur i del nostre present. Provablement siguin conformadors del futur com a part de l'evolució de la societat i de l'educació.

A continuació hem de dur a terme la justificació de les etapes i, al mateix temps, és convenient esmentar alguna de les interpretacions que altres autors ens ofereixen.

El primer autor que volem esmentar és Carlos Marichal,

que amb el seu llibre: La revolución liberal y los primeros partidos en España. 1834-1844, (1) ens assenyala els límits des del punt de vista de la història política de l'Estat espanyol d'aquesta primera etapa, que aniria des de 1834 a 1844. Delimitació que per a nosaltres és relativa ja que, segons el nostre esquema, tot tenint present que aquí ens cal considerar, fonamentalment, els esdeveniments i els plantejaments històrico educatius, les fites més coherents són les de 1833 a 1845.

El mateix Marichal ens indica, referent a aquesta periodificació:

> "Durante los diez años subsiguientes a la muerte de Fernando VII en setiembre de 1833, tuvieron lugar tal número de luchas políticas y militares y levantamientos populares que el periodo de 1834-44 bien podría definirse como la època de las "revoluciones", no solamente de "la revolución liberal" como la han calificado diferentes autores. Pero al mismo tiempo se puede afirmar que este decenio tiene ciert unidad o coherencia en tanto que representa una etapa decisiva en la transformación de las estructuras políticas y económicas de la sociedad española". (2)

La majoria d'autors coincideixen en que la mort de Ferran VII va significar una ruptura amb la monarquia absoluta que representava. Al mateix temps, a partir de 1833, es possibilita la "rentrée" del constitucionalisme liberal o parlamentarisme liberal, malgrat la monarquia hi seguís essent.

Degut a les lluites dinàstiques per aconseguir la Corona, que en aquells moments estava en mans de la Regent Mª a Cristina, aquesta es va beneficiar de l'anti-constitucionalisme dels

carlistes i al mateix temps que es generava una reaccio anti-absolutista. Per altra banda, aquesta pugna també va beneficiar als liberals com adversaris de l'absolutisme monàrquic, al converstir-se la monarquia en parlamentària. (3)

Socialment, s'iniciava un procés d'ascens de les classes mitjanes, i sobre tot de la burgesia, representada políticament pels liberals. Aquest procés suposa la paulatina minimització dels estaments dominadors de l'anterior societat: la noblesa i el clergat. Però, és evident que la societat encara subsistia com a senyorial i eminentment agrària.

Políticament, les reformes legislatives iniciades amb l'arribada al poder de Mendizábal (1835-1836) i la constitució de les Corts constituients (1836-1837) varen fonamentar les bases del nou règim polític. L'ambient era de lluita pel poder entre progressistes i moderats. (4)

En aquest període polític podem afirmar que, en el conjunt de l'Estat espanyol, es marca el camí vers la implantació de l'Estat liberal, centralista i uniformitzador. El carlisme es consolidava com a partit polític, com a reacció a la situació vigent. També neix el partit moderat (1833) i a 1837 el partit liberal progressista queda constituït.(5)

Aquestes eren unes circumstàncies que afavoriren la paulatina consolidació del partit moderat (defensor del que s'anomena moderantisme o liberalisme doctrinari) en detriment del liberalisme més radical (representat pel partit progressiste), a més de l'aliança de Maria Cristina amb les forces liberals i la consecució del seu recolsament

en la seva lluita dinàstica. Aquest conjunt d'esdevenimants dificultares la incorporació del poble al procés revolucionari, de manera que va suposar la superació de les primeres formes revolucionàries implantades als inicis d'aquesta transformació de caire liberal. (6)

A partir de 1840 sorgeixen els primers grups republicans i obrers. (7) Aquest fenomen social i polític és vist per Carlos Marichal de la següent manera:

> "La rápida politizacion de los trabajadores urbanos y artesanos entre 1836 y 1843, les llevó a proponer numerosas reformas revolucionarias, en conflicto, no solo con los principios de las antiguas clases dominantes, sinó también en contradicción cada vez mas abierta con la burguesía comercial, profesional e industrial que había liberado las primeras olas de reforma liberales. Estas luchas llegaron a su punto culminante en la región de Cataluña durante la regencia de Espartero (1841-1843). Fue en parte a raiz de esta radicalización de las clases trabajadoras con el consiguiente pánico entre la burguesía, cuando se escindió el Partido Progresista en el poder. Esta situación permitió el surgimiento de un poderoso movimiento liderado por los moderados que se opuso al general Espartero y que finalizó con su derrocamiento en el verano de 1843. La década de 1834-44 terminó como había comenzado: en medio del estruendo de fusiles y cañones, de gritos revolucionarios y contra proclamas reaccionarias". (8)

Evidentment, aquests conflictes socials i polítics catapultaren el conservadurisme liberal cap al poder, però no aconseguiren el retorn a l'antic règim, doncs el procés cap a una nova dinàmica social era irreversible.

El maquinisme i l'elaboració de mercaderies, d'una manera més ràpida, afavoria un canvi a les relacions de producció on l'empresari hi sortia guanyant. És normal que

les primeres manifestacions socials anassin en contra de la introducció de la màquina i de la reducció de la jornada laboral.(9)

Aquest procés de paulatina indistrialització a certs indrets de l'Estat, per altra banda va significar, com a Catalunya, una certa prosperitat econòmica;però va provocar conflictes entre els valors que s'anaven introduint i la mentalitat tradicional. (10)

A nivell de política educativa, tres són els plans d'instrucció pública representatius d'aquesta etapa: el pla del Duc de Rivas de 1836 (no aplicat), el d'instrucció primària del Marquès de Sameruelos de 1838, i especialment el pla Pidal-Gil de Zárate de 1845 que significa la culminació d'aquesta primera etapa del treball, un cop els moderats han recobrat el poder. Generalment, es consideren els plans del duc de Rivas i el de Pidal-Gil de Zárate com a representació de la concepció educativa dels moderats. (11)

En el nostre esquema d'investigació, la segona etapa s'inicia a partir de 1845, després de l'aprovació del pla PIdal-Gil de Zárate, ja que el consideram representatiu de l'evolució política de l'educació. Segurament, des del punt de vista de la història política, com abans ja hem indicat, s'hauria de situar a l'any 1844, quan els moderats ja tenen el poder i comencen a implantar el seu reformisme.

La segona etapa s'iniciaria a partir de 1845, després de l'aprovació del pla Pidal-Gil de Zárate. Segurament des del punt de vista de la història general s'hauria de situar a l'any 1844, quan els moderats ja tenen el poder, però és la política educativa que ens ha de servir de punt de referència.

El maig de 1844 el general Narváez arribava al poder tot iniciant l'anomenada dècada moderada, que durà fins la revolució de 1854. Després arriba el bienni progressista de 1854 a 1856, que consolida la divisió dels progrssistes, ja que Pi i Margall, Garrido i Sixto Cámara, propugnen un partit liberal més radical, de tendencia socialista, fins i tot federalista, més aproximat a les classes obreres, altres són demòcrates pròxims als progressistes, com Orense i Rivero. (12) Poc abans que a 1857 s'aprovi la Llei Moyano, obra legislativa que representa la síntesi de tota una època, de tot un llarg procés político-legislatiu bàsicament liberal-moderat en temes educatius.

1857 significa la data que delimita l'etapa d'acabament de la present investigació, no tan sols per la seva importància immediata de construcció del sistema escolar, sinó per les repercusions posteriors, ja que la seva incidència va perdurar fins ben avençat el segle XX (1971), si exceptuam el període de la Segona República.

A la Historia de España dirigida per Manuel Tuñon de

Lara al capítol titulat:"El curso de los acontecimientos", redactat per Casimir Martí, ens presenta la dècada moderada (1844-1854) com una etapa de centralització i burocratització de l'aparell de l'Estat amb aquestes paraules:

> "... la dureza de la represión (Pirala enumera 214 fusilamientos por motivos políticos solo entre diciembre de 1843 i diciembre de 1844, cifra que triplica la de los 17 años de gobierno absoluto de Fernando VII), las intrigas de palacio, y en concreto de Maria Cristina, en la direccion de los acontecimientos políticos y la corrupcion de la administración denunciada ampliamente por Donoso Cortés, que se manifiesta en forma particular en el asunto de las concesiones ferroviarias.
>
> Al caer Olózaga aun siendo Narváez árbitro absoluto de la situación, no ocupó todavía el general de Loja la jefatura del gabinete, que correspondió a Luis González Bravo (1811-1871). Este, una vez en el puesto de mando al que accedió en plena juventud se santificó con las medidas antiliberales que decidió aplicar: suspensión de las Cortes el 27 de diciembre de 1843, vuelta a la ley de Ayuntamientos de 16 de julio de 1840 (30 de diciembre de 1843), ley de imprenta de 10 de abril de 1844 y establecimiento de la Guardia Civil (28 de marzo de 1844), fundación; 12 de abril de 1844, organización).
>
> Narváez subió finalmente al poder el 3 de mayo de 1844, a la vuelta de París de Maria Cristina, la cual no consintió la continuación en la jefatura del gobierno del que la había cubierto de insultos desde el Guirigay. Dentro de la tendencia moderada descalificó la línea del marqués de Viluma -partidario con Balmes de una reconciliación con la iglesia- y la del grupo puritano, encabezado por Juaquín Francisco Pacheco (1808-1865), inclinado a un moderantismo legal capaz de entenderse con los progresistas por lo menos en el terreno de la práctica". (13)

Així ens trobam als inicis de la dècada moderada, que va significar un autèntic retrocés per a les aspiracions dels liberals progressistes i que es va caracteritzar pel control exercit per part de Narváez sobre la política moderada amb molts d'alts i baixos propiciats, segurament, pel caràcter depressiu d'aquest general.

Paral.lelament, a partir de 1844 es du a terme la introducció

del socialisme utòpic. Per exemple el fourierisme és introduït a la capital de l'Estat a través de Fernando Garrido (Joaquim Abreu amb els seus articles al "Conservador" i a "El Correo Nacional", a 1842 ja havia escrit articles sobre Fourier a Cadis), el saintsimonienisme fou introduït a Barcelona per Pere Felip Monlau i el cabetisme a través de Narcís Monturiol.

El Moviment Obrer arriba a la seva culminació de vers l'any 1855 a Barcelona, quan comença el bienni liberal. S'havia obert un període de lluita pel poder, però a 1856 es restableix la Constitució moderada de 1845 i propicia el retorn al poder del moderantisme fins que l'any 1858 s'hi instal.la la "Unión liberal" que tanca el pas al liberalisme més progressista.

Des del punt de vista cultural i literari ens hem de referir, en relació en aquesta època, als moviments literaris que s'iniciaren d'alguna manera en ella, com és el cas del "Romanticisme" i la "Renaixença".

Del "Romanticisme" a nivell d'Estat espanyol, és obligat assenyalar, en primer lloc, que no s'aplica el concepte de manera uniforme, no té un sentit clar, al manco hi ha autors que no es posen d'acord en el moment de la seva utilització:

> "...De ahí que el romántico puede ser, a la vez, tradicional y progresista, religioso y ateo, intimista y extrovertido, egocéntrico y solidario, nacionalista y universal, popular y aristocrático, desesperado y exultante. Polo que a su literatura se refiere, esa serie de contradicciones se manifiesta en la disparidad no menos contradictoria, aparentemente de tenas y rasgos estilísticos: tan romántica es la novela histórica de ambiente cavalleresco como la social de problemática proletaria; la desscripción detallista y pintoresca del ambiente de una plaza madrilaña, salpicada de expresiones populares, hecha por Mesonero, o el lirismo intimista cuajado

> de refinadas y atrevidas metáforas de algunos poemas de Esproceda. De ahí la inutilidad, a nuestro juicio, de esos intentos de caracterizar el Romanticismo a base de enumerar sus ideas, temas, actitudes o rasgos estilísticos predominantes, lo que en muchos casos no pasa de ser un inventario de simplificaciones y tópicos". (14)

Per això, tampoc no és correcte denominar la literatura d'aquesta època com a romàntica, ja que molts dels autors contemporanis no els podem qualificar com a tals.

Cronològicament, si hem de fer una delimitació i si és veritat que hi ha poques obres que expressin l'autèntic esperit romàntic, l'inici el podem situar pels voltants de 1834, en coincidència amb un ambient liberal a la societat cultural i política en els indrets més avançats de la societat de l'Estat espanyol.

Coincidint amb aquesta data s'incia un "boom" periodístic que explica que la literatura romàntica expansioni la seva creativitat a través d'ella, com ens indica Vicenç Llorenç, quan destaca la importància de la dècada que va de 1834 a 1844, per la literatura:

> "El periodismo del periódico en el comercio literario es casi absoluto en los primeros años de la década romántica. En forma de libro se edita poco fuera de la novela histórica. Ni siquiera obras poéticas hasta la eclosión de 1840; y la mayor parte de las poesías recogidas entonces en volumen habían parecido antes en periódicos de una u otra clase. en éstos, pues, se contiene la crónica lietraria, la poesía, la narración breve, los artículos de costumbres" (15)

Per a Peers, el Semanario Pintoresco Español (1836-1857), és la que va reproduir la visió més representativa de l'eclecticisme romàntic, malgrat canvias d'orientació segons el seu propietari. (16)

El més probable és que la denominació de romanticisme al conjunt de l'Estat sigui un terme relatiu, ja que si consideram que va esser originat a conseqüència directa de la Revolució Industrial a Anglaterra i Alemanya, i que posteriorment es va estendre per Europa en els primers decennis del segle XIX, en el cas nostre a més d'arribar en retard les circumstàncies de la Revolució Industrial són molt localitzades i minoritzades.

Un cas diferenciat, pot esser el de l'anomenada"Renaixença", en els seus orígens a la primera meitat del segle XIX en el Principat de Catalunya, i que es considera com l'obertura de la literatura contemporània catalana. Formalment la data inicial es sol situar a 1833 amb l'"Oda a La Pàtria" de Carles Aribau. Altres autors destacats es poden considerar Marià Aguiló, Joan Cortada, Manuel Milà i Fontanals, Pau Piferrer, i el que sovint és considerat com el seu vertader iniciador: Joaquim Rubió i Ors. (17)

De la literatura castellana l'autor més representatiu de l'esperit romàntic és Mariano José de Larra (1809-1837). Des del punt de vista autòcton i pel seu moralisme pedagògic cal esmentar a Wenceslao Ayguals de Izco, que era escriptor de llengua castellana, però valencià. (18)

Fins aquí he intentat fer una presentació i justificació del perquè de les delimitacions cronològiques ofertes en aquest treball, i algunes de les peculiaritats de l'època. Ara ja és convenient començar a descriure la que consider va esser

la primera etapa, al manco des del punt de vista de política educativa de l'Estat espanyol, que hem de considerar en el nostre estudi (Regència de Maria Cristina a Llei Pidal-Gil de Zárate).

1.1.- Primera etapa, des de l'any 1833 al 1845.

Ja hem explicat les característiques generals d'aquesta primera etapa, que hem delimitada entre els anys 1833 i 1845. Ara ens toca aprofundir-hi una mica més per després poder subdividir aquest apartat en tres a fi de fer una lectura de les circumstàncies que més ens interessen per aproximar-nos a l'evolució dels sistema educatiu dins el marc de l'Estat espanyol. Però sempre hem de tenir present que aquest sistema educatiu no era un tot homogeni, sinó que ben bé podem dir que una de les seves característiques definitòries era la diversitat segons els sectors, nivells i indrets.

L'anàlisi global per sectors és presentat de manera bastant aclarida, a l'obra col.lectiva anteriorment esmentada i dirigida per Tuñon de Lara.(19) Aquesta obra comença de manera significativa per l'economia, caracteritzada per un relatiu estancament molt relacionat amb l'estancament demogràfic. Quan parla de població, ens indica el creixement lent que hi va haver al llarg del segle XIX, amb una natalitat alta però també amb una mortalitat molt alta. Els factors que determinen aquesta situació solen esser: deficiències sanitàries, deficients transports, ignorància respecte a la transmissió de malalties etc. (20)

En conjunt, l'economia era eminentment agrària però a la perifèria arribava un cert desenvolupament industrial, en especial a Catalunya i en concret a Barcelona.

Fins i tot referent a l'agricultura, estava més modernitzada

a Catalunya que d'altres indrets de l'Estat espanyol. De com a Catalunya arriba a aquesta època, des de la Història del pensament econòmic, s'ha de consultar obligatòriament l'obra d'Ernest LLuch: El pensament Econòmic a Catalunya (1760-1840). Els orígens ideològics del proteccionisme i presa de consciència de la burgesia catalana.(21) Però des del punt de vista de l'anàlisi de la realitat ens interessa consultar autors com Vicens Vives: Manual de Historia económica de España, amb col.laboració de Jordi Nadal Oller,(22) o la Historia de España y América social y económica. Siglos XIX y XX (23) i també amb la col.laboració de Jordi Nadal Oller.

Vicens Vives ens indica que l'època que va de 1800 a 1857 significa una nova era demogràfica, i que podem sintetitzar en el següent esquema: .- Elevada fecunditat .- Elevada mortalitat. .- Causes de mortalitat extraordinària: .- 1. Una agricultura rudimentària que treia poc rendiment de la terra. .- 2. Una medicina encallada en els umbrals de la ciència. (24)

Aquesta incorporació a la demografia de la nova era va tenir les característiques següents, segons Vicens Vives:

> " 1ª. Cabe afirmar, como punto de partida, que la medida del incremento europeo durante 1800-1850 habria sido más elevada a no ser por la cuantiosa emigración anglosajona a América del Norte. De dónde resulta que el incremento español, poco afectado por la emigración, debe situarse en realidad por debajo-.....- del promedio general.
>
> 2ª La observación precedente debe llamarnos la atención sobre la menor incidencia en nuestro país de los factores-avance de la técnica agraria, adelanto de la ciencia médica- que impulsaron la revolución demográfica. Pero pese a haber disminuido notoriamente, la mortalidad española era en 1850 más elevada que en la mayoria de las naciones vecinas.....

> 3ª Desde el principio el aumento español se ha basado más en el factor médico que en el económico. Este hecho, muy corriente en los paises subdesarrollados, porque resulta más rápido y más barato mejorar las condiciones higiéncias que remozar la estructura agrária o industrial, ha estado en el origen de unos cuantiosos escedentes humanos que, quierase o no, han acabado incidiendo periódicamente en la política demográgica.
> 4ª Ciñendo muestro comentario al periodo 1800-1850 podemos afirmar que el desarrollo demografía española fue menos favorable que a primera vista parece en relación con el promedio europeo,....."(25)

El mateix Jaume Vicens Vives a Coyuntura económica y reformismo burgués, ens sintetitza l'arrencada vers la nova era industrial (1830-1850), quan indica :

> " El despertar de las industrias del hierro es, no obstante, evidente: 1832, inauguración de Altos Hornos de Marbella,.... 1848, constiçuión de algunas empresas siderúrgicas en Vizcaya y Asturias (Alto Horno de Mieres); 1833-1854, desarrollo de varios grupos metalúrgicos en Cataluña (sobre todo en Barcelona) y Madrid. Pero el empujón de base lo dá la industria textil algodonera en Cataluña, con la indtroducción del vapor, (1832) y de maquinaria moderna en sus fábricas,.....Después de una etapa de profunda depresión entre 1832 y 1841, la actividad se anima entre 1842 y 1847 y adquiere nuevo y vigoroso desarrollo entre 1848 y 1851" (26)

Significa una arrencada envers la recuperació industrial i no una revolució industrial, com moltes vegades s'indica, o altres situen en aquesta època els inicis de la Industrialització a Espanya. (27) Per a mi la data més significativa és la de la introducció de la màquina de vapor a Catalunya, concretament a la fàbrica barcelonina de Bonaplata, dins un ambient de lluita dels industrials barcelonins per a modernitzar les fàbriques.(28)

Barcelona era una ciutat en transformació, no tan sols des del punt de vista industrial, sinó social i cultural, que li generava noves possibilitats urbanístiques. Però, segons Albert Balcells,a Barcelona, després d'una esperançadora avançada per allà 1832, la mecanització febril del cotó va progressar relativament poc. La gue-

rra carlina va significar un entrebanc per assegurar una estabilitat que va facilitar la consolidació de la industrialització a Catalunya. Però l'arrencada definitiva no es produeix, segons Albert Balcells, fins a 1844. (29)

En aquest ambient s'inicia l'obrerisme i el maig de 1840 ja es va poder construir la primera associació obrera: l'Associació Mútua de Teixidors i encara que des del 1838 els obrers ja pressionaven per organitzar-se legalment, aquesta associació obrera només va esser permesa com a associació de resistència. Aquesta data, 1840, és molt significativa pel moviment obrer en el conjunt de l'Estat, perquè significava la possibilitat que a altres indrets es sentis la influència del moviment obrer de Catalunya, no tan sols en la qüestió de d'introduir una societat de resistència, sinó per la incorporació de la pràctica del cooperitivista i el pensament dels socialistes utòpics. A 1842 estaven associats uns set mil obrers dels tallers i fàbriques de Barcelona. (30)

Políticament aquestes associacions obreres estaren lligades inicialment als liberals més progressistes i posteriorment al republicanisme inicial. Va esser aquest ambient el que va animar al 1847 a fundar el partit republicà federal per compensar el centralisme dels liberals dominadors en el conjunt de l'Estat espanyol

El tema de les lluites polítiques i ideològiques és un tema fonamental en el present treball, és una lluita per imposar-se en el poder,

sorgiran els partits i els grups polítics, que seran els que dinamitzaran les idees i plantejaments de política educativa, juntament a les propostes d'altres personatges que directament o indirectament estaran lligats amb el món de la política.

L'estructuració de l'estat centralista i les seves implicacions en el camp de l'educació, serà un altre dels apartats a considerar en aquest capítol dedicat a situar en el seu context el reformisme liberal des del punt de vista dels seus plantejaments educatius, i als inicis d'un nou sistema educatiu escolar. Íntimament lligat amb el marc legal en que va esser introduïda la idea d'educació uniforme, com a conseqüència de la política estatal de les forces constitucionals.

Els principis polítics en que es fonamentava la monarquia constitucional, dins la centralització de l'Estat nacional, foren elaborats tan pels moderats com pels progressistes, ja que s'implicaren tots en la construcció del nou ordre polític des de la seva aliança amb la Corona. (31).

La Monarquia constitucional era fruit de l'aliança entre la Corona i la resta de parts implicades, liberals i moderats, i la burgesia, a través de la institucionalització del poder homogenitzat des de la unificació central.

Aquesta tendència resulta guanyadora en front de les tendències més federalistes, representades entre altres pel català Francesc Pi i Margall al manco a nivell de pensament i de propostes com alternativa liberal democràtica. La praxis federal també es veu reflectida al

només queda reflectit a canvis purament administratius i el recolzament popular només es manifesta comptades ocasions, com per exemple la revolta popular a l'estiu del 1835. (42)

Fets que precisament no afavorien les relacions entre els treballadors, autoritats i empresaris, Tuñon de Lara ens diu al respecte que la tensió estructural entre fabricants en aquells anys, anava acompanyada d'una inestabilitat política i de carestia de la vida. (43)

En aquest inicis del liberalisme i d'industrialisme es produeix una sèrie de canvis de tipus legal, que condicionen la vida laboral dels treballadors, però que incidiran d'alguna manera, no tan sols a les relacions de producció, sinó a l'estructura social, no com elements de la legalitat sinó pel que reflectien de l'ambient socio-econòmic. Entre aquest canvis legals podem destacar: la mort oficial dels gremis duita a terme entre 1834 i 1836, sintomàtic de la dinàmica reformista impulsada pels liberals des del poder polític. D'aquest reformisme legal podem esmentar que el 25 de febrer de 1834 es decreta la lliberat d'industria i el 6 de desembre de 1836 s'estableix la llibertat de treball. (44)

De totes maneres els gremis continuaren en els seu funcionament, malgrat fos d'una manera precària, però el procés del seu debilitament ja era iniciat i no precisament per imperatiu legal. És aquest fet un element que condicionarà l'estructura

constitucionalisme, que resquillava un tipus de "protosocialisme", (32) sense rompre l'estructuració de l'Estat precapitalista. Postures que desviaren cap el Republicanisme, però, malgrat sorgís del liberalisme més radical, no arribaren a triomfar com a opció de poder d'Estat.

Manuel Fraile Clivillés considera que:

> "La configuración del régimen a constituir tendrá como primera consecuencia la ampliación de la gama de partidos existentes, poniéndose de relieve hasta qué punto precaria coalción. En efecto, los demócratas se escinden en dos tendencias, determinadas por la forma de gobierno que admitan; los cibrios, que van a aceptar la posibilidad de una monarquía, y los que se niegan a aceptarla, que formarán el partido republicano, partido que mantendrá los de..ectos de la coalición, inestabilidad y tener una iodeología poco definida". (33)

Aquest partit no arribarà a ser majoritari, es va extendre amb facilitat, ja que en ell s'integraran les faccions més radicals dels moviments socials del moment.

De totes maneres la complexitat ideològica de les lluites pel poder implicaria fer **moltes** matisacions que aquí no podrem fer en tota l' amplitud que requereix el tema, però procuraré aclarir tot el que sigui possible. Per exemple els moderats en la seva plataforma político ideològica, pensa A. Jutglar:

> "... sostenido de hecho por la potencia social y económica de los acomodados en combinación con las espadas. Empalmando con anteriores referencias al respecto- destacando el hecho de su origen liberal (de "libertad bien entendida")-, el análisis de la fenomenología política entre 1834 y 1868 ilustra elocuentemente acerca de las contradicciones liberales entre pensamiento y acción, agravadas en el caso español por las deficiencias numéricas y estructurales ... La evolución de los núcleos decisivos de la burguesía de Cataluña es ejemplar en este respecto". (34)

malgrat això el crac de la societat estamental d'antic règim es feia paulatinament efectiva, i els canvis polítics hi col.laboraren. La dinàmica de canvis i alternatives en el poder va propiciar el clima adequat per a consolidar les bases de la nova estructura social.

En línies generals, com ens indica A. Jutglar, es produeix així:

> "... El hundimiento de los vestigios de las estructuras señoriales y feudalizantes abrió una serie de posibilidades a diversos núcleos de personas i grupos sociales que ràpidamente se pusieron en movimient, buscando resolver favorablemente para cada grupo de intereses la constitución de un nuevo equilibrio social, económico y político. Tales movimientos ponen de manifiesto una plasticidad social, común en la época a todo Occidente a punto de (o en vías de) afrontar las vicisitudes y novedades de la revolución industrial". (35)

La dinàmica política no es pot confondre amb la realitat social, i efectivament:

> "... la letra de la constitución política, redactada en dicho sentido, no puede confundirse con la realidad social. En ella no sólo es preciso señalar la influència (y permanencia) de perjuicios colectivos, de comportamientos y de tradiciones, sino que además es preciso tener en cuenta la fuerza de otros factores .. Por ello -...-, desde un principio debemos insistir en el hecho de que la desaparición juridica de los privilegios no impidió que las clases antiguas sobrevivieran de hecho, variando tan sólo de posición en una serie de casos, y adaptándose a nuevas situaciones, sólo a medida en que se producian las transformaciones económicas y contaban sus beneficiarios co suficiente poder sociopolítico para ganar posiciones en la pirámide social". (36)

El pes específic dels grups socials tradicionals es vol mantenir, i la societat tradicional que aconsegueix adaptar-se al nou règim a l'Estat espanyol arriba a mantenir-se més

tancada, com a grup, que altres indrets de la societat Europea més avançada.

Una de les apreciacions que fa Jordi Maluquer a l'existència o no de la Revolució burgesa i a les dificultats que va tenir per a la seva implantació a l'Estat espanyol queda indicada quan ens explica que:

> "...Se ha entendido que la debilidad del estamento burgués frente a la aplastante presencia de elementos feudales o semi feudales, sobre todo en la agricultura, imposibilitó un proceso político de esas características. Este tipo de razonamiento puede llevarse, sin forzar sus fundamentos, mucho más adelante en el tiempo hasta alcanzar la peregrina pero no infrecuente conclusión de que nos encontramos hoy frente a una sociedad feudal o semifeudal. El error procede de un empleo inadecuado de categorías tales como revolución burguesa y clase social". (37)

I continua l'explicació de la seva postura sobre el tema amb una cita de Marx, el qual va explicar que, en certs moments de la història de la humanitat, el creixement de les forces de producció entra en contradicció amb les relacions de producció. És l'inici d'una era de revolució social dirigida a eliminar les formes jurídiques i polítiques que eren traves, pretén substituir-les per altres que possibilitin d'alguna manera el desenvolupament del nou procés. (38)

Per tant la Revolució burgesa no es pot considerar com un fenomen de ruptura inmediata, sinó com un procés d'inflexió irreversible conduït en el canvi de les relacions de producció en el trànsit de les relacions socials i de producció feudals a la societat burgesa i de relacions de producció capitalistes.

Per tant el resultat no és la instal.lació inmediata del capitalisme, sinó el començament d'una profunda correcció a l'equilibri dels elements que conformen el sistema econòmico-social, en el sentit de privilegiar individus o grups que tenen unes condicions dinàmiques favorables per adaptar-se a les noves condicions jurídico-institucionals. (39)

Per altra banda és evident que la transformació de les relacions de producció típicament feudals a les capitalistes, no es limita, naturalment, a les imposicions d'unes lleis. El procés entra en una dinàmica de canvi però per exemple a l'any 1846 l'"Eco del Comercio" assenyalava que els clergues guipuscoans seguien cobrant deumes i primícies nou anys després de la seva abolició. (40)

El moment clau és assenyalat per Jordi Maluquer amb els següents termes:

> "En 1833 se inicia, tras la muerte de Fernando VII, un nuevo ciclo de cambio. Del mismo año data la moderna visión provincial de España (Real decreto de 30 de noviembre). La insurrección absolutista, comenzada con excusa de la disputa dinástica, no conseguiría sino forzar a la reina regente María Cristina a aliarse con el liberalismo y a realizar mayores modificaciones institucionales. En el curso 1834 se establecen los cargos de jefes políticos provinciales y, en el camino de la modernización de la administración pública, se disuelven los antiguos Consejos, incluido el de Castilla al que sustituye el Tribunal Supremo de Justicia. Las nuevas Cortes sancionan los derechos fundamentales, lo que da nacimiento a los dos partidos liberal monárquicos: moderado y progresista."(41)

Però l'afany reformista que se'ns indica dins aquest ambient inicial de la revolució burgesa a l'Estat espanyol

socio-econòmica i les relacions de producció, especialment als indrets a on es vivia el procés d'industrialització d'una manera més definitiva, es a dir a on s'avançava en el canvis de les relacions de producció. Al respecte Vicens Vives assenyala que la paulatina substitució del taller per la fàbrica, i la paulatina proletarització dels artesans:

> "... pudo influir a la radicalización de los conflictos sociales y tambien la formación de un espíritu sindical dentro de la masa obrera, con un sentido de asociación mucho más fuerte y arraigado que la mera aglutinación de trabajadores para combatir por una mejora de salarios". (45)

Malgrat aquesta nova forma d'organització obrera, no ve tan sols possibilitada per la desaparició legal dels gremis, ni és un antecedent seu, ja que a Catalunya, per exemple, a les indústries tèxtils havien ideat formes d'organització més properes a l'era de l'industrialisme que a l'organització gremial.

De totes maneres, si l'economia en el conjunt de l'Estat espanyol continuava essent de tipus agrari, aquestes formes organitzatives encara tenien poc a fer. La conciencïació obrera era en els seus inicis, malgrat les influències ideològiques de socialistes utòpics com la d'Abdò Terrades, crítics en front de la societat capitalista impulsada per la burgesia, amb la col.laboració amb les forces polítiques que defensaven els seus interessos.

Però és convenient indicar que això va esser una de les causes que, ni la burgesia ni el proletariat, no tingués l'organització suficient per aconseguir combatre les forces tradicionalment dominants, ja que els inicis de l'organització obrera a aquesta època només es varen produir a molt limitats indrets de l'Estat, coincidint amb la perifèria.

Les primeres associacions obreres són consentides quan és regulat el dret a l'associacionisme obrer a 1839, però cal dir que aquesta llei el propicià poc:

> "A començaments de 1840 circulà un projecte d'associació mútua que fou acollit favorablement pels teixidors de cotó. Els periòdics de l'època es lementaven d'aquest fet i de la insitència a reclemar augment de jornal. El Constitucional, en el seu número del 8 de febrer, deia que la persistència del conflicte era una consqüència de la manca de previsió dels governats". (46)

Com a conseqüència d'aquest fet el 17 de març de 1840 es va crear l'associació Mutua d'Obrers de la Indústria Cotonera, inspirada per Munts, però les autoritats denegaren el corresponent permís i alagaren que no s'adaptava a la llei de 1839.

Malgrat aquest entrebanc l'associació va seguir el seu camí, fins i tot es pot afirmar que l'associació "Protección Mutua de Tejedores", com assenyala Jaume Vicens Vives:

> "Aquestes associacions eren les dues cares d'una mateixa moneda. L'associació o Societat de Teixidors de Cotó, anomenada també Societat de Jornalers, era l'arma de resistència activa, mentre que l'Associació

> Mútua de Teixidors, o Societat Mutua Protecció de Teixidors, o encara la Protecció Mútua de Teixidors, era l'instrument de resistència passiva. Aquella s'enfrontava amb problemes de treball; aquesta, amb els de prexvisió social (atur forços, malaltia). Per tal causa, l'element obrer entenia que l'organització del sindicat obrer en forma d'associació de socors era legal, jq que s'acollia a la circular del Ministeri de la Governació de 28 de febrer de 1839 autoritzant la lliura constitució de corporacions que atenien desgràcies, malalties, etc. Malgrat això, ni el Govern ni la burgesia no e deixaren atabalar. El 6 de gener de 1841, la Regència decretava la dissolució de la Mútua de Teixidors". (47)

Però les circumstàncies de conflictivitat no feren possible escoltar les ordres d'Espartero. I tot l'any 1841 fou un estira i amolla per part de les autoritats i obrers, fins que els obrers decidiren que no calien autoritats per tirar endavant el seu associacionisme, bastava la seva pròpia iniciativa i solidaritat. (48)

De totes maneres la conflictivitat laboral estava servida i el poder central, representat per Espartero que no ho vol tolarar, va recórrer al bombardeig i per tant a la violència i repressió, ja que els obrers es posaren al costat de la Junta popular de Barcelona. Situació que va repercutir a la politització de l'associació obrera.

11 d'agost de 1842 es va constituir una fàbrica cooperativa amb un prèstec de 35.000 ptes. Però les esperances d'activisme obrer amb Antonio Seoane com a governador s'esfumaren prest, perquè aquest va decretar la disolució de la Societat de Teixidors de Cotó, segons ens indica Vicens Vives:

> "... sota qualsevol denominació o forma que es trobés constitïda o representada, ja fos públicament o secreta, i en conseqüència la persecució de tots aquells que en formessin part i la decoració de qualsevol comité paritari (16 de gener de 1843). Aquesta obre hauria acabat amb l'associació obrera tèxtil barcelonina i amb altres que s'havien format a Catalunya (Igualada i Sabadell, possiblement), si bona part de l'opinió no hague protestat i si no hagués axistit el pretéc de l'Ajuntament de l'any anterior". (49)

Degut a aquestes circumstàncies Seoane va autoritzar al febrer de 1843 una campanyia fabril obrera . Però un nucli de resistència obrera va intentar organitzar un experiment de producció socialitzant:

> "... La Companya no era més que el nucli resistent de l'associació de Teixidors i de la Societat de Protecció Mútua, segons es desprèn clarament del mon dels seus dirigents (Muns, Sugranyes i Vicheto) i de la invitació que adreçaren a les autoritas i els obrers de Barcelona perquè celebressin "al peu dels altars" i amb un sermó a cárrec de mossèn Antoni Vilà el tercer aniversari de la Societat dels treballadors barcelonins". (50)

De totes maneres els conflictes polítics i la derrota dels jamancios a finals de 1844, va diluir les esperànces associacionistes d'aquesta etapa.

Per acabar la introducció a aquest capítol, cal assenyalar que a l'ambient liberal es va propiciar el ressorgiment de les Societats Secretes republicanes que, nascudes de la massoneria, s'havien iniciat durant el Trienni Liberal. (51) Circumstància important pel tema que estudiam, ja que aquestes societats s'alimentaven d'elements liberals radicals i demòcrates, o que estaven a l'avantguàrdia liberal, encara que eren una minoria insuficient per implantar els seus plantejaments sócio-econòmics des d'una opció de poder.

En aquest context hem de recordar alguna de les característiques econòmiques que es produiren a entre 1833 i 1845, que en aquesta síntesi no ha quedat prou clar, per exemple que a partir de 1834 es plantejaren nombrosos projectes de reforma monetària, per exemple adaptar la moneda al mercat interior i exterior.

En síntesi podem assenyalar el que ens indica a: Ensayos sobre la economía española a mediados del siglo XIX, quan diu:

> "Durante las regencias de María Cristina y de Espartero, la economía española experimentó algún renacimientio, en parte debido a la especulación comercial y financiera motivada por la guerra civil y en parte al desarrollo de algunas industrias como la textil catalana y la siderurgia.
>
> En 1844 se creóa el Banco de Barcelona, y también el banco de Isabel II que compartió y rivalizó con el de San Fernando hasta que la crisis de 1847 condujo a la fusión d ambos. Aunque los dos eran bancos de emisión- con dudoso dercho, en el caso del de Isabel II- debe recordarse que en aquella época la circulació de billetes era insignificante en comparación con la masa de dinero metálico por lo que incluso en el caso de que su plítica de emisión hubiera sido más audaz de lo que fue, poco hubiera podido hacer para contrapesar la escasez de moneda metálica que se dejaba sentir casi constantemente.
>
> Al mediar el siglo XIX, pues, España se encontraba además de con un considerable retraso general económico-y político- respecto a las priemras potencias europeas, frente a un grupo de problemas específicamente monetarios, más o menos interrelacionados". (52)

Era un moment en que la tendència a unificar el mercat interior a l'Estat espanyol era clara, tant és així que el procés iniciat a principi del segle XIX i durant el seu primer terç, tenia en els anys quaranta, segons Josep Fradera,

les següents característiques:

> "El procés que conduí a la formació d'un mercat interior artículat a escala espanyola comprengué aspectes molt diversos. Però, d'entre tots ells, el decisiu en el primer terç de segle va ser la creixent integració de l-explotació camparola als mecanismes de mercat, ... En els anys quaranta, les línies generals de desenvolupament del capitalisme espanyol semblaven ja perfectament assentades: articulació del mercat interior i la seva prolongació en els encalvaments colonials de les Antilles; canalització d'alguns excedents agraris i de minerals cap el mercat internacional com a mecanisme fonamental de conpensació d'unes costoses importacions de maniufacturats; especialització regional del treball que sembla ja fixada en la dècada dels trenta i que no s'alterarà en els posteriors; etc. La construcció de la xarxa ferroviària i la liberalització del sistema financer espanyol en els anys cinquanta i seixanta no fou l'inici del procés, sinó la seva culminació". (53)

D'aquí es pot treure la conseqüència de la conformació del mercat interior a l'Estat espanyol, va comportar l'especialització de l'economia regional, amb una clara diferenciació per zones, que va afectar el desequilibri interregional.

Aquest desequilibri fa que el procés industrialitzador quedi molt localitzat, aspecte que per altra banda ja hem indicat, però perque quedi més clar podem assenyalar que a l'Estat espanyol, mentre a uns indrets la industrialització penetrava amb més o manco força i les seves característiques socials s'adaqüaven a la modernitat que es vivia, d'atres es mantenien en una economia estrictament agrària i de subsistència i les seves caracterítiques socials eren les tradicionals quasi feudals.

Però com es diu a: Els moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes, quan s'afirma:

> "En contrast, però, amb el que esdeveia a l'occident d'Europa-on les zones industrialitzades de cada país rncarnaven, ensems, el poder econòmic i el poder polític- el desaquilibri interregional es traduí a Espanya en una disssociació entre els dos poders: l'Econòmic radicat a la perifèria industrialitzada, i el polític tradicionalment exercit pel centre. L'Estat heretat per aquella societat agrària i feudalitzant- o l'Estat que podia anar segregant, àdhuc després d'adoptar les exterioritats institucionals imperants a Europa- seria un Estat sentit com ineficaç i anacrònic per les minories burgeses, impotents, d'altra banda, per a reformar-lo a fons, i construir-lo a llur imatge i semblança". (54)

La síntesi aportada a la Introducció a aquesta cronologia no tan sols ens interessa per les paraules anteriorment esmentades, sinó per les aportacions globalitzadores que ens fa a continuació, ja que del fenomen anteriorment apuntat es deduiren un cúmul de circumstàncies que hem de considerar i tenir presents. Per exemple, aquest desequilibri, la dissociació de poders, friccions entre interessos agraris i industrials, i fins i tot diferentes mentalitats culturals, polítiques, econòmiques i socials, foren una de les causes de les diferenta implantació del mapa polític a l'indret de l'Estat espanyol.

Aquesta estrucura socio-política i econòmica es desenvolupava dins un ambient de conflicte socio-laboral, per la descompensació que provocaven les circunstàncies anteriorment esmentades, i a les zones a on es produien aquests conflictes, les relacions laborals eren dificultoses perquè, per exemple, els obrers lluitadors s'havien d'enfrontar a una problemàtica en una doble vessant.